

”Kyrkan förvaltar, äger 460 000 hektar av skapelsen”

Samiska perspektiv på försoningsprocessen med Svenska kyrkan

LAILA JANNOK BJÖRNSTRÖM & JULIA KUHLIN

Laila Jannok Björnström är ämneslärare i religionskunskap och samhällskunskap.

Julia Kuhlin är postdoktor i digital humaniora vid Umeå universitet.

lailabjornstrom@gmail.com – julia.kuhlin@umu.se

Den 24 november 2021 gick Svenska kyrkans dåvarande ärkebiskop Antje Jackelén ner på knä i Uppsala domkyrka för att be det samiska folket om ursäkt. Den 23 oktober 2022 uttalades ursäkten igen, den här gången i Sápmi, i Luleå domkyrka. Att Svenska kyrkan ber om ursäkt har sin grund i de övergrepp som begåtts mot det samiska folket, vilka behandlas grundligt i den vitbok som kyrkan tagit fram.¹ Vitboken beskriver och diskuterar de övergrepp som pågått sedan 1600-talet, såsom hur Svenska kyrkan missionerat i Sápmi, hur de bidragit till rasbiologiska undersökningar på samer, hur de förhållit sig till samiska kulturella och religiösa uttryck och hur de bidragit till uppdelandet av det samiska folket. Övergrepp vars konsekvenser samerna lever med än i dag.

Svenska kyrkans ursäkt är del av en ambition att försonas med det samiska folket, ett arbete som pågått sedan 1990-talet.² Antje Jackelén skriver i

---

Den här artikeln är en bearbetad version av Laila Jannok Björnströms uppsats ”Kyrkan förvaltar, äger 460 tusen hektar av skapelsen”: En kvalitativ innehållsanalys av samiska perspektiv på försoningsprocessen mellan Svenska kyrkan och det samiska folket”, Karlstads universitet 2023.

1. Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*, Skellefteå 2016.

2. Karl-Johan Tyrberg, ”Försoningsprocessen mellan Svenska kyrkan och samerna: Initiativ och insatser 1990–2012”, i Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska*

förordet till kyrkans vitbok att försoning är nödvändig eftersom det förtryck kyrkan utsatt samerna för inneburit att man svikit Gud. Hon menar vidare att kyrkan, om den ska leva i Kristus efterföljd, inte kan ignorera historiska oförrätter som kyrkan begått.³ Att Svenska kyrkan ber om ursäkt, snarare än förlåtelse, bottenar i ett erkännande att man är den part som bär moraliskt ansvar och att man inte kan begära att motparten förlåter. Man ber därför i stället Gud om förlåtelse och lämnar det öppet för det samiska folket att bejaka och acceptera kyrkans ursäkt.⁴

Men kan en ursäkt som gäller århundraden av förtryck och övergrepp accepteras och relationen repareras? Kan försoning uppnås? Under konferensen Ságastallamat 2, som anordnades av Svenska kyrkan och Samiska rådet i Svenska kyrkan (SRSK) 21–22 oktober 2022, samlades kyrkliga representanter och företrädare från samiska organisationer och Sametinget för att samtala om detta. Syftet med denna studie är att undersöka samiska perspektiv på försoningsprocessen med Svenska kyrkan som framkom under konferensen. Studien tar sin utgångspunkt i freds- och konfliktforskaren Ernesto Verdejas modell för försoning i postkoloniala samhällen och består av en innehållsanalys av samiska företrädares uttalanden.⁵ Studien har således en dekoloniserande agenda i det att vi strävar efter att flytta fokus från en kolonial diskurs till samiska tankesätt och perspektiv.

Sannings- och försoningskommissioner

Försoning genom sannings- och försoningskommissioner har sedan 1980-talet blivit ett globalt fenomen.⁶ Under de senaste decennierna har vi sett en uppgång i officiella ursäkter som ett svar på och erkännande av övergrepp och kränkningar som begåtts. I vilken mån dessa förmår uppnå rättvisa, försoning och upprättelse har dock ifrågasatts. Vad gäller just sannings- och försoningskommissioner med urfolk har tidigare forskning visat att de ofta har avsevärda begränsningar vad gäller att skapa förändring. Exempelvis visar Jeff Corntassel och Cindy Holder i en studie som fokuserar på urfolk i Australien, Kanada, Guatemala och Peru, att viljan till ett nationellt

---

relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi, vol. 1, Skellefteå 2016, 43.

3. Antje Jackelén, "Förord", i Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*, vol. 1, Skellefteå 2016, 11.

4. Antje Jackelén, "Därför ber kyrkan om ursäkt i stället för förlåtelse", *Svenska kyrkan*, 2 december 2021, <https://www.svenskakyrkan.se/nyheter/darfor-ber-kyrkan-om-ursakt-i-stallet-for-forlatelse>.

5. Ernesto Verdeja, "Political Reconciliation in Postcolonial Settler Societies", *International Political Science Review* 38 (2017), 227–241, <https://doi.org/10.1177/0192512115624517>.

6. Onur Bakiner, *Truth Commissions: Memory, Power, and Legitimacy*, Philadelphia, PA 2015, 27–29.

helande styrde bort fokus från materiellt återupprättande och helande inom de drabbade grupperna till symboliska handlingar och helande på individnivå.⁷ Ett annat exempel är Francesca Dominellos studie av sannings- och försoningskommissioner med urfolk i Australien och Kanada som visar på en inre spänning i dessa processer. För att skapa rättvisa behöver historiska oförrätter undersökas och komma fram i ljuset. Samtidigt har de en benägenhet att fungera som ett sätt för stater att minska den historiska skulden men göra ytterst lite för att förändra urfolkens situation. Dominello menar att detta beror på att man misslyckats med att ta itu med de koloniala mönster som historiskt skapat de oförrätter som finns kvar i dag.⁸

I antologin *Trading Justice for Peace?* framkommer ytterligare perspektiv på sannings- och försoningskommissioner.⁹ Några av bidragen behandlar särskilt försoningsprocesser med samer i de nordiska länderna och två av dem kommer här att lyftas fram.

I antologins första kapitel visar Tore Johnsen hur benämningen sannings- och försoningskommission påverkar utredningens förutsättningar. Han undersöker specifikt hur namnvalet påverkar norska statens utredning av förnorskningspolitik gentemot samer, kväner och skogsfinnar.¹⁰ Sannings- och försoningskommissioner, menar Johnsen, associeras ofta med stater där stora kränkningar mot mänskliga rättigheter skett tillsammans med våld och konflikter. Att norska staten antagit ett sådant namn på utredningen ger den enligt Johnsen en tyngd och utmanar den norska självbilden av att inte ha en historia av kolonialism. Han menar också att namnet ger utredningen incitament för att samla in vittnesmål samt engagera folkliga initiativ.¹¹

Vidare skriver Lovisa Sjöberg och Mikkel Sara om hur nationella gränser delat Sápmi och skapat konflikter och oförrätter samt hur det påverkar

---

7. Jeff Cornthassel & Cindy Holder, "Who's Sorry Now? Government Apologies, Truth Commissions, and Indigenous Self-Determination in Australia, Canada, Guatemala, and Peru", *Human Rights Review* 9 (2008), 465–489, <https://doi.org/10.1007/s12142-008-0065-3>.

8. Francesca Dominello, "Political Apologies and Their Challenges in Achieving Justice for Indigenous Peoples in Australia and Canada", *Oñati Socio-Legal Series* 7 (2017), 277–303.

9. Demaine Solomons, Paulette Regan & Sigríður Guðmarsdóttir, "Introduction: Trading Justice for Peace? Perils and Possibilities", i Sigríður Guðmarsdóttir, Paulette Regan & Demaine Solomons (red.), *Trading Justice for Peace? Reframing Reconciliation in TRC Processes in South Africa, Canada and Nordic Countries*, Durbanville 2021, 1–16, <https://doi.org/10.4102/aosis.2021.BK174.00>.

10. *Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskningspolitikk og urett mot samer, kvener/norskefinner og skogfinner*, Oslo 2023. Johnsen själv refererar inte i sin studie till en samlad rapport, då denna inte var färdigställd då, utan till ett flertal dokument kopplade till utredningen.

11. Tore Johnsen, "Negotiating the Meaning of 'TRC' in the Norwegian Context", i Sigríður Guðmarsdóttir, Paulette Regan & Demaine Solomons (red.), *Trading Justice for Peace? Reframing Reconciliation in TRC Processes in South Africa, Canada and Nordic Countries*, Durbanville 2021, 19–40, <https://doi.org/10.4102/aosis.2021.BK174.01>.

den norska sannings- och försoningskommissionen. De argumenterar för att försoning med samerna inte kan vara begränsad till nationella gränser. Sjöberg och Sara lyfter också fram kyrkornas roll som tidigare statskyrkor och hur de bidragit till de oförrätter som samerna blivit utsatta för.¹²

Även Svenska kyrkans vitbok bidrar med forskning om försoningsprocesser med samerna. Antologin behandlar främst Svenska kyrkans historiska relationer med samerna, men en av bokens delar behandlar försoningsprocesser som forskningsområde. I sitt bidrag ger Carola Nordbäck perspektiv på kyrkliga försoningsprocesser som ett historiskt ofta förekommande fenomen. Hon visar hur Svenska kyrkans försoningsarbete skiftat mot att ta en större roll i samhällliga frågor och hur man genom kyrkliga representanter förhåller sig till försoningen med samerna i dag. Här använder Nordbäck sig av begreppen historisk, kollektiv och personlig skuld och menar på att Svenska kyrkan främst ser sig inneha en historisk skuld till oförrätter gentemot samerna.¹³

Vidare undersöker David Sjögren fenomenet vitböcker som en process för att göra upp med det förflutna genom att jämföra av olika vitböcker. Han visar att svenska vitboksprojekt, där Svenska kyrkans vitbok ingår, särskiljer sig genom att fokusera på strukturer som möjliggjort kränkningar och mindre på upplevda erfarenheter och personlig skuld.¹⁴

Koloniala och postkoloniala perspektiv visar sig vara ett återkommande tema när det gäller försoningsprocesser med urfolk i allmänhet och samerna i synnerhet. Förutom den forskning som nämnts ovan som behandlar dessa perspektiv kan nämnas två studier om finska statens försoningsprocess med samerna. Veli-Pekka Lehtola undersöker relationen mellan finska staten och samerna ur en kolonial kontext. Han visar att kolonisering förstås av finska staten på ett stereotypt sätt som innebär att medvetet göra ont. Politiken mot samer menar han har karaktäriserats av ett strukturellt förtryck snarare än våld i fysisk bemärkelse. Denna diskrepans gör att den finska staten inte ser sig själva som en kolonialmakt i Sápmi.¹⁵ Rauna Kuokkanen undersöker

---

12. Lovisa M. Sjöberg, & Mikkel N. Sara, "When Justice Has Borders: Some Reflections on National Borders in Relation to the TRC in Norway", i Sigríður Guðmarsdóttir, Paulette Regan & Demaine Solomons (red.), *Trading Justice for Peace? Reframing Reconciliation in TRC Processes in South Africa, Canada and Nordic Countries*, Durbanville 2021, 107–122, <https://doi.org/10.4102/aosis.2021.BK174.06>.

13. Carola Nordbäck, "En försoningens väg i Jesu namn": Perspektiv på Svenska kyrkans försoningsarbete", i Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*, vol. 1, Skellefteå 2016, 79–122.

14. David Sjögren, "Att göra upp med det förflutna: Sanningskommissioner, officiella ursäkter och vitböcker i ett svenskt och internationellt perspektiv", i Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*, vol. 1, Skellefteå 2016, 123–152.

15. Veli-Pekka Lehtola, "Sámi Histories, Colonialism, and Finland", *Arctic Anthropology* 52:2

försoningsprocessen mellan den finska staten och samerna genom kolonial teori och menar att processen förlänger kolonialism om inte staten börjar ta hänsyn till samers rättigheter.¹⁶

Avslutningsvis bör även nämnas Helga Sofia Wests jämförande undersökning av Svenska kyrkans och Norska kyrkans respektive försoningsprocesser med det samiska folket. West menar att Norska kyrkan har en tydligare teologisk teori bakom sitt försoningsarbete än Svenska kyrkan. Svenska kyrkan behandlar försoningsprocessen framför allt som ett mellanmänniskt fenomen där kyrkan har misslyckats med sin uppgift att stå upp för ”rättfärdighet, barmhärtighet och nästankärlek”. Med andra ord att man inte har förkroppsligat en kristen etik utan handlat som en förtryckare. Svenska kyrkan har också lagt ett starkare fokus på att belysa och tala sanning om historien, vilket gjort att försoningsprocessen är baktung snarare än framåtsyftande. De teologiska resurser man använder sig av är alltså främst relaterade till en kristen socialetik snarare än någon försoningslära.¹⁷

Wests analys visar att Norska kyrkan i högre grad använder sig av direkta hänvisningar till Bibeln för att motivera försoning och gör en sammankoppling mellan skapelseteologi och försoningsteologi.¹⁸ Kort sammanfattat innebär detta att då Gud skapat varje människa till sin avbild bär alla människor på ett okränkbart värde och all form av diskriminering är orätt. Vad Norska kyrkan utsatt samer och andra urfolk för är alltså fel. Den försoning som Kristus för med sig pekar inte bara på begångna övergrepp och försonar Gud med mänskligheten, utan den river också ner skillnader mellan människor (”nu är ingen längre jude eller grek”) och skapar ett exempel och en grund för mellanmännisklig försoning.

Den bild av forskningsfältet som framträder visar att försoning har ett stort fokus på att söka sanning och göra upp med historien i form av sanningskommissioner och vitböcker. Att förstå staten och Svenska kyrkans förhållande till samer och Sápmi som kolonialism framhävs i flera studier som viktigt för att förstå de historiska övergrepp som skett. Samtidigt understryks det ofta i forskningen att utredningar och ursäkter för historiskt begångna oförrätter är otillräckliga för att skapa försoning med urfolk. Rättvisa, självbestämmande, gottgörelse och förändrade relationer framhålls

---

(2015), 22–36, <https://doi.org/10.3368/aa.52.2.22>.

16. Rauna Kuokkanen, ”Reconciliation as a Threat or Structural Change? The Truth and Reconciliation Process and Settler Colonial Policy Making in Finland”, *Human Rights Review* 21 (2020), 293–312, <https://doi.org/10.1007/s12142-020-00594-x>.

17. Helga Sofia West, ”Renegotiating Relations, Structuring Justice: Institutional Reconciliation with the Saami in the 1990–2020 Reconciliation Processes of the Church of Sweden and the Church of Norway”, *Religions* 11:343 (2020), <https://doi.org/10.3390/rel11070343>.

18. West, ”Renegotiating Relations”, 13–15.

som viktiga aspekter för att nå försoning. Även här lyfts kolonialism och postkolonialism upp i ett flertal studier som verktyg för att nå försoning genom att lyfta samiskt berättande och att arbeta bortom nationellt dragna gränser som delat Sápmi. Forskningsläget bidrar till en bild av försoning som mer än en historisk tillbakablick på begångna misstag och framhåller nutida förhållanden och framtida förbättringar som en viktig del. Att Svenska kyrkan verkar ha ett större fokus på historien än Norska kyrkan kan därför vara intressant i förhållande till kyrkans möjlighet att lyckas försonas med det samiska folket. Däremot saknas forskning om samiska perspektiv både på försoningsprocessen med Svenska kyrkan och andra försoningsprocesser med det samiska folket.

Kolonisering och dekolonisering

Ett flertal av de studier som presenterats ovan utgår ifrån att Sveriges förhållande till samerna bör förstås som kolonialism. Det råder emellertid delade meningar om huruvida de nordiska ländernas expanderingsroutor kan anses utgöra kolonialism.¹⁹ I svenska statens utredning *Samernas folkrättsliga ställning* framkommer till exempel ett starkt avståndstagande från att så skulle vara fallet när det gäller svenska statens agerande i Sápmi.²⁰ Gunlög Fur lyfter detta och menar att många definitioner av kolonialism innefattar att den ska ske i andra världsdelar.²¹ Detta gör att förhållandet till samerna inte räknas som kolonialism. Hon menar dock att koloniala strukturer inte är knutna till geografiskt avstånd och använder sig av en annan definition av begreppet:

kolonialism [är] en process varigenom en statsmakt egensidigt bemäktigar sig rätten att bestämma över ett urfolks territorium, kultur och ekonomi, under förevändning att man har ett överlägset samhällssystem. Detta leder till att kolonialism också innefattar uppfattningar om rasmässig/etnisk och kulturell ojämlikhet mellan styrande och underordnade folk, strävan efter politisk dominans, samt fysisk och ekonomisk exploatering av urfolk.²²

Genom att använda sig av denna definition visar Fur att svenska statens och Svenska kyrkans möten med samerna är en kolonisering som sträcker

19. Se Lehtola, "Sámi Histories".

20. *Samernas folkrättsliga ställning: Delbetänkande*, SOU 1986:36, Stockholm 1986, 163–164.

21. Gunlög Fur, "Kolonisation och kulturmöten under 1600- och 1700-talen", i Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*, vol. 1, Skellefteå 2016, 242–243.

22. Fur, "Kolonisation och kulturmöten", 244.

sig tillbaka till 1600-talet. Hon menar att denna kolonisering under 1600- och 1700-talen främst bestod i ett tvångskristnande av samer och en politik präglad av hot och straff som syftade till att få samer att överge gamla seder, traditioner och trossystem. Relationerna är dock komplicerade och innefattar både präster som aktivt bränt samiska heliga föremål och samer som själva verkat som präster för Svenska kyrkan.²³

Vidare menar Åsa Össbo att man genom begreppet ”bosättarkolonialism” kan förstå dagens förhållande mellan svenska staten och Sápmi som en kolonial situation där samerna undanträngts. Begreppet belyser hur staten på olika sätt arbetat för att undanröja urfolk i syfte att skapa nya bosättningar för kolonialmakten. I Sápmi har detta skett genom att landsgränsen mellan Sverige och Norge drogs, tvångsförflyttningar, kategorisering och en kolonial definiering av samer, påtvingade levnadsformer, kriminalisering, institutionalisering och beslagtagande av marker. Kolonialismen i Sápmi enligt denna förståelse karaktäriseras av ett strukturellt förtryck snarare än fysiskt våld.²⁴ Detta kan jämföras med Veli-Pekka Lehtola som också hävdar att strukturellt förtryck och en marginalisering av samer är den grundläggande aspekten av den finska statens kolonisering av samerna i Finland.²⁵

De invändningar som framkommit mot att använda begreppet kolonialism kan sägas grundas i en förståelse av begreppet där fysiskt våld och fysiskt avstånd utgör grundaspekter. Både Lehtola, Fur och Össbo visar dock att varken fysiskt våld eller fysiskt avstånd är absolut nödvändigt förekommande för att förstå fenomenet kolonialism. Furs definition av begreppet utgår ifrån föreställningar om rasmässig över- och underordning och att dessa föreställningar används för att legitimera exploatering och maktövertagande över en folkgrupps självbestämmande.²⁶ Dessa processer kan ske genom olika grader av fysiskt våld och strukturellt förtryck, men bör oavsett ses som kolonisering. Fysiskt våld ska således inte ses som en grundaspekt i kolonialism, utan snarare som en av flera aspekter genom vilken kolonialism verkar. Det bör dock påpekas att vi inte menar att det faktum att koloniseringen av Sápmi haft mindre inslag av fysiskt våld utesluter att fysiskt våld förekommit, utan snarare att detta inte varit grundläggande för statens och kyrkans behandling av det samiska folket.

Dekolonisering syftar till den process som stora delar av världen genomgick runt mitten av 1900-talet, då tidigare koloniserade stater blev politiskt

---

23. Fur, ”Kolonisation och kulturmöten”, 274.

24. Åsa Össbo, ”Från lappmarksplakat till anläggsamhällen: Svensk bosättarkolonialism gentemot Sápmi”, *Historisk tidskrift* 140 (2020), 420–443.

25. Lehtola, ”Sámi Histories”.

26. Fur, ”Kolonisation och kulturmöten”, 244.

och ekonomiskt självständiga.²⁷ Detta innebar också att nya idéer och perspektiv än koloniserarens kunde synliggöras, varvid frihet, självbestämmande och utveckling blev övergripande teman.²⁸ Mot bakgrund av att denna studie ämnar undersöka samiska perspektiv är en dekolonial utgångspunkt nödvändig, eftersom den möjliggör en fokusförskjutning från den koloniala diskursen.

Verdejas modell för försoning i postkoloniala samhällen

Ernesto Verdeja är freds- och konfliktforskare vid University of Notre Dame i USA. Han har en särskild expertis inom folkmord och politiska försoningsprocesser och har publicerat brett inom ämnet. I artikeln ”Political Reconciliation in Postcolonial Settler Societies” har Verdeja skapat en modell för försoning i postkoloniala samhällen. Denna modell sammanbinder postkolonial teori med ett dekolonialt perspektiv genom att kolonialismens konsekvenser belyses. Försoning kan i detta sammanhang förstås som en dekolonial praktik som kan bidra till att ta steg bort från en kolonial situation.²⁹ Analysen i den här artikeln utgår ifrån Verdejas modell.

Verdeja använder ömsesidig respekt som ett övergripande begrepp som är essentiellt för försoning i postkoloniala samhällen. Ömsesidig respekt inbegriper i sin tur följande grundläggande element: *kritisk reflektion, symboliskt och materiellt erkännande* samt *politiskt deltagande*.³⁰

Kritisk reflektion handlar om att kritiskt granska oförrätter som begåtts historiskt och dess konsekvenser för nutiden. Detta behöver göras genom reflektion och deltagande från de olika parterna, där individuella upplevelser tillåts ta plats men samtidigt kopplas till de strukturella problem som skapats av historien. Syftet är inte att hitta en enhetlig syn på historien, utan snarare att ifrågasätta historiska antaganden byggda på koloniala idéer. Verdeja menar att när historiska oförrätter undersöks kan det bidra till ett erkännande för offer och deras ättlingar av de övergrepp som skett historiskt.³¹

Vidare innebär symboliskt erkännande att offren återfår sin värdighet i form av symboliska handlingar som ursäkter, sanningskommissioner eller inrättande av museer. Verdeja menar dock att symboliska erkännanden inte räcker för att skapa en verklig försoning utan att situationen för urfolk också behöver förändras materiellt. Därför understryker han också vikten av

---

27. Jan C. Jansen & Jürgen Osterhammel, *Decolonization: A Short History*, Princeton, NJ 2017, 1–2.

28. Jansen & Osterhammel, *Decolonization*, 156–157.

29. Verdeja, ”Political Reconciliation”.

30. Verdeja, ”Political Reconciliation”, 231–232.

31. Verdeja, ”Political Reconciliation”, 232–234.

materiellt erkännande, vilket handlar om att skapa förändring genom att gottgöra för materiella förluster. Det bidrar till att förbättra det politiska, sociala och ekonomiska livet för de utsatta.³²

Slutligen menar Verdeja att politiskt deltagande är viktigt för försoning, eftersom det säkerställer att urfolken får en röst och möjlighet att påverka. Utan detta kommer försoningen enbart att ske på majoritetens villkor och från deras perspektiv. Ytterst handlar det om tillgång till demokrati, att urfolk får möjlighet att delta i styrning och beslutsfattande i landets olika institutioner.³³

Material och metod

Sågastallamat 2, som ägde rum 21–22 oktober 2022, samlar en bred samisk representation där olika samiska organisationer och Sametinget deltar. Materialet som samlats in för denna undersökning består av transkriptioner av konferensens totalt fjorton videor som lagts upp på Svenska kyrkans hemsida. Dessa videor innefattar alla framföranden, föreläsningar, frågor från publiken och scensamtal. Däremot innehåller det inte gruppsamtal, samtal som förts i pauser eller utanför det officiella programmet och som inte filmats. Urvalet har också begränsats till att omfatta de som uttalat representerar det samiska folket på konferensen. Det inkluderar samiska företrädare för olika organisationer, SRSK, samiska forskare och privatpersoner som uttalat företräder ett samiskt intresse.

Det är i sammanhanget också relevant att lyfta författarnas bakgrund i relation till denna studie. Laila Jannok Björnström är same och uppvuxen i Sápmi. Detta gör att hon har en personlig koppling till Svenska kyrkans försoningsprocess med samerna och på flera sätt påverkats av de övergrepp som skett historiskt. Hon har dock inte själv varit aktivt deltagande i försoningsprocessen. Julia Kuhlin är inte same och har inte varit personligt inblandad i försoningsprocessen.

I arbetet med materialet gjordes en kvalitativ innehållsanalys där för studien relevanta meningsenheter identifierades och kodades. Dessa koder resulterade i sin tur i elva övergripande kategorier, vilka sedan ställdes i relation till Verdejas modell. Nedan kommer vi att presentera resultatet av analysen med utgångspunkt i Verdejas kategorier kritisk reflektion, symboliskt och materiellt erkännande samt politiskt deltagande, varefter vi diskuterar tidigare forskning i relation till resultatet och kort utvärderar Verdejas modell.

Av etiska skäl har vi valt att inte namnge de personer som utgör källmaterialet för denna studie. Detta grundar sig i att företrädarna huvud-

---

32. Verdeja, "Political Reconciliation", 234–236.

33. Verdeja, "Political Reconciliation", 236–237.

sakligen är där i egenskap av de roller de har i det samiska samhället. Det är för studiens syfte inte relevant att framställa företrädarna med namn.

Kritisk reflektion

I det följande kommer kategorin kritisk reflektion att presenteras och diskuteras med utgångspunkt i de tre underkategorierna *andliga och kulturella konsekvenser av kolonialism, samiskt aktörskap* samt *eftertanke och dialog*.

Andliga och kulturella konsekvenser av kolonialism

De samiska företrädarna på Sáagastallamat 2 ansåg det viktigt att se på det samiska folket och Sápmi som koloniserat. Svenska kyrkans historiska behandling av samerna benämndes som människorättsbrott och man betonade att det inte är en konflikt mellan två jämlika parter. Markexploatering lyftes som kärnan i denna konflikt och som den drivande kraften i koloniseringen. Deltagarna belyste hur samer förlorat marker genom etablering av vindkraftverk, skogsbruk, gruvor samt landsgränsernas dragning och kyrkans markinnehav. Flera av företrädarna lyfte fram kolonialism som ett nutida fenomen, där den gröna omställningen innebär ytterligare markexploatering i Sápmi. Att markexploatering sker trots de stora konsekvenser det får för samer kopplades också till att koloniala strukturer fått definiera vilken kultur och andlighet som anses viktigast att bevara. En renskötare uttryckte det på följande sätt: ”Då måste man inse, vem har gett människan definitionsrätten att kyrkans kulturarv, det religiösa kristna arvet är mer värt än mitt religiösa, mina religiösa platser, min religion, min andlighet och min helighet?”³⁴ Här belyses hur det kristna arvet ses som mer värt att bevara än det samiska. Flera företrädare betonade att markerna har en stark koppling till samisk andlighet. Naturen benämndes som skapelsen och en del av något gudomligt. Det påvisades att det finns en lokal och andlig anknytning till marken som inte nödvändigtvis innefattar en kristen tro.

Vid konferensen tillskrevs markerna inte bara andlig betydelse, utan deltagarna underströk också att renskötseln och i förlängningen den samiska kulturen är beroende av markerna för sin fortlevnad. Med andra ord innebär det nutida hotet mot renskötseln också ett hot mot samisk kultur. Begränsningarna av renskötseln för med sig en inskränkning av samernas bestämmanderätt över kulturens utveckling. Vissa företrädare uttryckte även att samer som inte är nomader eller befann sig utanför renskötseln utsätts för en försvenskningprocess som innebär en förlust av sin identitet och kultur, bland annat att de förlorar sitt språk.

---

34. ”Sáagastallamat, fredag 10.30–12.00: Samisk andlighet och existentiella utmaningar för samer”, 22 oktober 2022, <https://vimeo.com/showcase/9870404/video/762914497>.

En företrädare talade om begreppet intergenerationella trauman som ett sätt att förstå hur det samiska folket påverkats av koloniseringen. Begreppet visar på hur hela det samiska folket påverkats av de historiska övergrepp som skett, även då man inte personligen varit utsatt. Man lyfte också att Svenska kyrkan fortfarande domineras av det svenska samhällets föreställningar, vilket innebär att den försvenskingsprocess som skett fortgår i nutid och att samisk kultur, religion och tradition undantrycks.

Samiskt aktörskap

Samiskt aktörskap presenterades vid Ságastallamat 2 som något som aktivt bidragit till kritisk reflektion, att försoningsprocessen påbörjats och att den samiska kulturen finns kvar. Den samiska kulturen beskrivs som stark, trots de övergrepp som skett genom historien. Ordförande för SRSK beskriver hur han själv arbetat för försoningsprocessen mellan kyrkan och samerna sedan 1990-talet. Det framhävs att den samiska kulturen finns för att samer har arbetat och kämpat för den och att det bidrar till den kulturella mångfalden. Sametingets vice ordförande betonade dessutom att samerna i dag har goda möjligheter att styra sin framtid genom samarbete med andra urfolk.

Eftertanke och dialog

Flera företrädare uppmanade vid konferensen Svenska kyrkan till eftertanke genom att vända blicken inåt i försoningsprocessen och kritiskt granska sig själva historiskt och i nutid. En företrädare tryckte särskilt på vikten av att se Norden som en kolonialmakt i förhållande till samerna. Han lyfte att ett perspektiv som utgår från offer och förövare inte är tillräckligt för att förstå historien, utan man bör också skilja mellan dem som gynnas av koloniseringen och dem som låter den fortgå. I det sammanhanget beskrevs kyrkan som både förövare och en del av ett system som legitimerat förtryck mot samerna.

Eftertanke framställdes också som viktigt för försoningsprocessen framåt. Detta till skillnad från strävan efter effektivitet, vilket beskrevs som en bidragande orsak till förtrycket av samerna. Flera representanter underströk i stället behovet av dialog för att utveckla former för samarbete. Ságastallamat lyftes som ett bra exempel på hur samtal kan ske och det betonades att samtal inte bara ska syfta till beslutsfattande. Flera företrädare visade tacksamhet för att samtal inletts, och också de som gav uttryck för ilska och bitterhet betonade att dialog är lösningen framåt. Företrädarna menade också att försoningsarbetet behöver förhålla sig till och synliggöra olika perspektiv.

Symboliskt erkännande

Under symboliskt erkännande presenteras och diskuteras de tre underkategorierna *kyrkans ställningstagande*, *ytterligare kunskap* och *symboliskt erkännande som otillräckligt*.

Kyrkans ställningstagande

Av flera företrädare framställdes Svenska kyrkan som en föregångare vad gäller att ta ställning för samiska frågor. Försoningsprocessen framhövdes som betydelsefull för att synliggöra samiska frågor i samhället och se samerna som en del av lösningen. Därtill underströks vikten av att kyrkan som en samhällsaktör fortsätter att ta ställning för samerna. Ordförande i Svenska samernas riksförbund sade:

Kyrkan och vi gemensamt, vi borde stå upp för det här *all lives matters*. För det innefattar vår natur, det innefattar skapelsen. Och utan ett fungerande ekosystem kommer vi inte ha en levande renskötsel och då har vi inte någon kultur och då har vi ingenting att värna. Så stå upp för naturen och skapelsen.³⁵

Citatet visar att skydd av naturen lyftes som en fråga om överlevnad för renskötseln och den samiska kulturen. Detta återspeglas hos flera andra företrädare som speciellt framhåller att kyrkan bör ta ställning mot markexploateringar. En renskötare menade att genom att kyrkan startat en försoningsprocess får den ett ansvar att vara människorättskämpe för samernas sak. Vice ordförande för Sami ätnam lyfte dessutom att kyrkan som markägare kan påverka vindkraftsindustrin och gruvindustrin genom att ta ställning mot den eviga tillväxten och skydda markerna.

Det framkom också av samtalen att Svenska kyrkan behöver ta ställning mot kränkningar av samer inom kyrkan. Ett annat exempel som lyftes på hur kyrkan kan agera som samhällelig aktör för det samiska folket var att implementera urfolksrätt i det kyrkliga arbetet. Att samiskan och samerna tillskrivs urfolksstatus framhölls också som viktigt och som något som påverkar hur man arbetar med samiska frågor i kyrkan och samhället.

Ytterligare kunskap

Något som också betonades av flera företrädare var att det behövs ytterligare erkännanden i form av kunskapshöjande insatser, såsom forskning och utredningar. Ordföranden för SRSK sade:

---

35. ”Sågastallamat, lördag 12.00–12.40: Betydelsen av samisk delaktighet i Svenska kyrkan”, 22 oktober 2022, <https://vimeo.com/showcase/9870404/video/762950004>.

Det finns ett stort forskningsfält, vidare forskning måste till. Hela det samiska folket har utsatts för nedvärderande genom skolsystemen, arbetsstugor och nomadskolesystem. För en fullständig försoning med oss, det samiska folket, och Svenska kyrkan måste alla samers historia komma fram i ljuset.³⁶

Här understryks att fler samiska perspektiv behöver lyftas fram genom ytterligare forskning. Det framkom också åsikter om att kyrkan bör arbeta för att alla inom organisationen tar del av kunskap om samiska frågor. Kyrkliga företrädare uppmanades av en samisk representant för Kyrkornas världsråd att ytterligare fördjupa sin kunskap om samisk kultur och kyrkoliv och inte lägga ansvaret för att utbilda på samer.

Vidare framkom det att ett gränsöverskridande samarbete mellan sanningskommissioner och försoningsprocesser med det samiska folket i olika länder är nödvändigt, eftersom samer i hela Sápmi påverkats av kyrkans övergrepp och att landsgränserna bidragit till att splittra det samiska folket. Det råder emellertid olika förutsättningar på olika sidor om landsgränserna, varför nationella kommissioner också beskrevs som angelägna.

Symboliskt erkännande som otillräckligt

Av samtalen i Ságastallamat blev det också tydligt att symboliskt erkännande inte ansågs tillräckligt för försoning utan att handling krävs. Det lyftes att tilliten till Svenska kyrkan är skadad och behöver repareras genom att ord och handling överensstämmer med varandra. En renskötare vittnade om upplevelsen att aktörer i samhället försöker framställa sig som bättre företag och människor genom samråd men samtidigt inte är villiga att kompromissa i samiska kärnfrågor som markrättigheter. En ledamot i Sametinget sade:

För att en verklig dekolonisering ska kunna ske måste alltså den som sitter på makten, den som har gjort de här övergreppen, förövaren måste lämna ifrån sig något. Om det ska kunna ske en verklig förändring som kan leda till försoning. Det här kan vara marker, rättigheter, ett samiskt självbestämmande. Det får inte bara vara ord.³⁷

Citatet visar att symboliskt erkännande inte ses som tillräckligt utan att dekolonisering måste ske. Detta inbegriper att kyrkan behöver lämna ifrån sig marker samt ge samer rättigheter och självbestämmande.

---

36. "Ságastallamat, fredag 13.00–14:00: Samers erfarenheter från nomadskolor och arbetsstugor", 22 oktober 2022, <https://vimeo.com/showcase/9870404/video/762917620>.

37. "Ságastallamat, lördag 12.00–12.40".

Materiellt erkännande

Under materiellt erkännande presenteras och diskuteras de två underkategorierna *samisk kyrka* och *marker*.

Samisk kyrka

Flera av de samiska företrädarna ansåg att Svenska kyrkan bör arbeta för att utveckla en samisk kyrka genom att synliggöra samisk andlighet och teologi och samiskt kyrkoliv. Särskilt kopplingen till skapelsen och naturen framstod som viktig och man betonade att kyrkan bör ta sig ut i naturen där den samiska andligheten finns. För att bli en samisk kyrka menade man att en dekoloniseringsprocess av den lutherska teologin är nödvändig.

Svenska kyrkan framhölls vidare som en samlingsplats för samisk identitet och kunskap. Att det finns samlingsplatser för samer framhölls som viktigt för identitetsskapandet och det samiska samhällsbyggandet. Det samiska konfirmationslägret lyftes som ett bra exempel på detta. Även språket lyftes som viktigt att arbeta med i kyrkan. Man menade att det är läkande att ta tillbaka sitt språk och att även för dem som inte kan språket är samiska ett hjärtespåk. Därför ansåg deltagarna det viktigt att det kristna budskapet också framförs på samiska och att de som kan språket behöver få förutsättningar att föra det vidare.

Marker

Som framkommit ovan var markfrågan ytterst central vid samtalen vid Sägastallamat 2. Hur kyrkan behandlar markfrågan menade flera samiska företrädare är avgörande för den fortsatta försoningsprocessen. Kyrkan bör hjälpa samer genom att skydda samiska marker från ytterligare exploatering, menade flera deltagare. Detta ses som en åtgärd som skulle hjälpa den samiska kulturen att överleva. Markfrågan lyftes också när företrädarna poängterade att försoningsprocessen sträcker sig till hela det samiska folket, inte bara samer inom Svenska kyrkan. En ledamot i Sametinget sade:

Skogsbruk, turism, vindkraft, gruvor, vattenkraft. Det påverkar det samiska samhället och framför allt basen i vårt samhälle, renskötseln som faktiskt är den som upprätthåller land och vatten. Det är klart att de frågorna måste också finnas med i våra diskussioner och vara prioriterade för det handlar ju om vårt liv och vår överlevnad.³⁸

---

38. ”Sägastallamat, lördag 12.00–12.40”.

Renskötseln benämns här som basen för det samiska samhället och tillgången till marker som essentiell för dess överlevnad. Att skydda marker ses därför som en åtgärd som kan bidra till det samiska samhällets överlevnad.

Politiskt deltagande

Under politiskt deltagande presenteras och diskuteras de tre underkategorierna *självbestämmande och samisk markförvaltning, använd samisk kunskap och inflytande i Svenska kyrkan*.

Självbestämmande och samisk markförvaltning

Förutom att materiellt skydda marker från ytterligare exploatering framkom självbestämmande över marker och samisk markförvaltning som viktiga aspekter av politiskt deltagande under samtalen vid Ságastallamat 2. Svenska kyrkan beskrevs som stora ägare av mark som bör ges tillbaka till samerna. En renskötare sade:

Kyrkan förvaltar, äger 460 000 hektar av skapelsen. Av skapelsen äger kyrkan 460 000 hektar mark. Mark, landet är grunden för det själsliga, för överlevnaden. [...] Kyrkan skulle kunna byta marker med Svea skog, med Holmen. Byta till sig marker som är kärnområden, som är nyckelområden för att renskötseln ska kunna överleva så att inte renskötaren drunknar.³⁹

Här uppmanades kyrkan som markägare att byta till sig marker från skogsbolag som är nyckelområden för renskötseln och viktiga för andligheten och ställa dem under samisk förvaltning. En ledamot i Sametinget menade att Svenska kyrkan bör urfolksanpassa sin markförvaltning och ge samer ett större självbestämmande över markerna. Vidare framkom ett förslag att ställa kyrkans marker under samisk förvaltning för att öka den samiska tillgången till dem. Man menade att kyrkan bör ta efter exempel i andra delar av världen där urfolk fått bestämmanderätt över marker. Samtidigt lyftes att samer utanför samebyar står utan rättigheter i markfrågor. En styrelseledamot i Sametinget sade:

I de här frågorna så väger de samiska rättigheterna lätt, alldeles för lätt. Trots att vi är ett urfolk. Vi är helt beroende av markerna men här anses ju samer inte ens ha talesrätt i sådana frågor om man inte är en del av

---

39. ”Ságastallamat, fredag 10.30–12.00”.

en berörd sameby. Om man inte ingår i samebyn och kanske ändå har levt och verkat i ett område så långt någon kan minnas.⁴⁰

Detta synliggör att samer både inom och utanför renskötelsen lyfter självbestämmande över marker som en prioriterad fråga. En renskötare uttryckte att ekonomi är ett hinder för kyrkan när det gäller att ställa dess marker under samisk förvaltning, eftersom skogsbruket är en viktig del av kyrkans finansiering:

Man hindras ju av ekonomi. Det kostar ju pengar att göra sådana saker. Vad är det som säger att kyrkan ska hålla på med skogsbruk överhuvudtaget. [...] Man har ju kyrkor i Stockholm som man skulle kunna riva, omvandla till hotell, Nordic Church Hotels. För att ha det ekonomiska flödet i sin verksamhet och få det att fungera. Men då säger man, det är ju ett kulturarv. Hur kan man föreslå att man ska riva ett kulturarv? Är du tokig? [...] Vem har gett människan definitionsrätten att kyrkans kulturarv, det religiösa kristna arvet, är mer värt än mitt religiösa, mina religiösa platser, min religion, min andlighet och min helighet?⁴¹

Att riva kyrkor för att säkra ekonomin likställs här med den markexploatering som pågår i Sápmi och som innebär förstörelse av heliga samiska platser. Även då ekonomi lyfts som ett hinder för att ge samiskt självbestämmande över marker framhäver renskötaren att kyrkan kan hitta andra sätt att säkra ekonomin.

Använd samisk kunskap

Vid konferensen beskrevs användandet av samisk kunskap som en del av ett politiskt deltagande. Det kan åstadkommas genom att kyrkan införlivar samiska arbetssätt, samiska perspektiv på natur och skapelse samt samisk kompetens i det kyrkliga arbetet. Detta eftersom man menade att kyrkan har ett ansvar för att förvalta skapelsen och att klimathot och ekonomiska intressen riskerar att förstöra ekosystemet. Man menade att samer sitter på kunskap om hur skapelsen bör förvaltas på ett hållbart sätt. Renskötare och renskötelsen framhövdes särskilt som en källa till kunskap. En företrädare sade:

---

40. "Ságastallamat, lördag 09.30–10.30: Att klyva ett folk, vad händer när man förlorar kopplingen till fädernas marker?", 22 oktober 2022, <https://vimeo.com/showcase/9870404/video/762936855>.

41. "Ságastallamat, fredag 10.30–12.00".

Hur mycket kan vi ta som är vår del, hur mycket måste vi lämna till andra. Hur mycket fisk måste sjön ha kvar, hur mycket är vår del att ta. Det är väldigt mycket i samisk tradition som ideellt sett handlar om att dela, ge tillbaka en liten del av det du tog. Dela med andra och då tänker jag inte bara på delning mellan människor men också att dela med markerna, med sjöarna och med allt levande, alla ska få sin del.⁴²

I citatet belyses ett samiskt synsätt på hur skapelsen bör förvaltas genom ett relationellt perspektiv där hänsyn tas till kommande generationer och till djur och marker. Dessutom lyftes att det är genom de äldre som kunskapsöverföring sker i det samiska samhället och att de därför behöver inkluderas i försoningsprocessen.

Inflytande i Svenska kyrkan

Inflytande inom Svenska kyrkan var en av diskussionspunkterna under Sägastallamat 2. Ordförande för SRSK framställde rådet som en resurs för samiskt inflytande i försoningsprocessen och det kyrkliga arbetet: ”Det var med stor glädje vi fick det Samiska rådet. För då visste vi att vi har en samisk röst som talar för vår sak. Och det har fortsatt genom åren och dessutom förstärkts, vilket är mycket gott.”⁴³

SRSK lyftes alltså fram som en del i ett politiskt deltagande och dess ordförande uttryckte en positiv inställning till rådets mandat att arbeta för samiska frågor. Vidare lyfte han att det är viktigt att inkludera lekfolket i den kyrkliga verksamheten för att främja samisk delaktighet. Även personalförsörjningen sågs som viktig för att lägga grunden för en samisk kyrka. Här nämndes det samiska konfirmationslägret som en arena för att skapa samisk delaktighet och inkludering i kyrkans verksamhet. Genom att erbjuda delar av utbildningen på samiska lyftes att fler kan lockas att söka en kyrklig utbildning.

Diskussion

Av ovanstående framkommer en bild av samerna som utsatta för kolonialism. Detta innefattar förlust av språk, kultur, identitet och marker. Kolonialismen beskrevs av konferensdeltagarna också som ett nutida förhållande, inte bara som ett historiskt fenomen. En förståelse av Sápmi som koloniserat är också något som återspeglas i tidigare forskning. De samiska företrädarna betonade att Svenska kyrkan behöver förstå sin roll i den koloniala historien. Att Veli-Pekka Lehtola belyser svårigheten för den finska staten

42. ”Sägastallamat, fredag 10.30–12.00”.

43. ”Sägastallamat, fredag 09.00–09.30: Välkommen och inledning”, 22 oktober 2022, <https://vimeo.com/showcase/9870404/video/762912662>.

att se sig själva som en kolonialmakt är därför intressant.⁴⁴ Om Svenska kyrkan inte kan se sig själva som en del av en kolonialmakt kan grunden för en gemensam förståelse av historien och försoningsprocessen framåt försvåras.

Detta kan också kopplas till att en samisk forskare uttryckte behovet av att Svenska kyrkan tar på sig en kollektiv skuld för de begångna oförrätterna. Carola Nordbäck framhåller att Svenska kyrkan främst tar på sig en historisk skuld.⁴⁵ Denna skillnad är intressant mot bakgrund av att de samiska företrädarna framhåller kolonialismen som ett nutida fenomen. Både Tore Johnsen och Rauna Kuokkanen framhäver att ett kolonialt perspektiv är nödvändigt för att förstå de strukturer som möjliggjort övergrepp i försoningsprocesser med samer.⁴⁶ Dessutom framhäver Francesca Dominello att en förändring av koloniala mönster behöver ske för att förändra de strukturer som skapat problemet.⁴⁷

Resultaten visar att ett symboliskt erkännande inte anses tillräckligt för försoning av de samiska företrädarna. Detta kan ställas i relation till Gunlög Fur som understryker att ursäkter enbart ska ses som en del av försoningen och Onur Bakiner som lyfter att sanningskommissioner är begränsade när det gäller förändring i förhållandet mellan parterna.⁴⁸ Detta visar på att symboliskt erkännande är viktigt, men enbart om det efterföljs av att rättvisa skapas. Flera samiska företrädare uttryckte tacksamhet för Svenska kyrkans försoningsarbete och krav på att synliggöra fler oförrätter ur andra perspektiv som inte ännu blivit hörda. Men att även handling krävs framkom tydligt. Detta visar på att sanningskommissioner fyller en viktig funktion men att en försoning inte kan vara begränsad till erkännande av begångna övergrepp.

De samiska företrädarna uppmanade också Svenska kyrkan att ta ett samhälleligt grepp om de samiska frågorna genom att verka för det samiska folket även utanför Svenska kyrkan, ta ställning mot markexploatering och påverka politiker. Nordbäck visar att Svenska kyrkan har tagit en större roll i samhälleliga frågor genom försoningsprocessen med samerna än de gjort historiskt.⁴⁹ Huruvida detta anses vara tillräckligt långtgående kommer sannolikt att avgöras av hur Svenska kyrkan lyckas förhålla sig till markfrågor och samiskt självbestämmande som var viktiga fråga vid Sägastallamat.

---

44. Lehtola, "Sámi Histories".

45. Nordbäck, "En försoningens väg i Jesu namn".

46. Johnsen, "Negotiating the Meaning of 'TRC'"; Kuokkanen, "Reconciliation as a Threat or Structural Change?".

47. Dominello "Political Apologies and Their Challenges".

48. Gunlög Fur, "Att sona det förflutna", i Daniel Lindmark & Olle Sundström (red.), *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna: En vetenskaplig antologi*, vol. 1, Skellefteå 2016, 153–190; Bakiner, *Truth Commissions*.

49. Nordbäck, "En försoningens väg i Jesu namn".

Detta bör ställas mot att Jeff Corntassel och Cindy Holder framhäver att sanningskommissioner inte förmår uppnå försoning om de inte också garanterar självbestämmande för urfolk.⁵⁰ Vid konferensen hävdade deltagarna att samerna själva behöver vara delaktiga, att samisk kunskap bör införlivas i kyrkan och att samer bör få bestämmanderätt över marker. Självbestämmande framhävs alltså som viktigt både för det fortsatta arbetet inom kyrkan och för den centrala frågan som marken visat sig vara. Det inkluderar också att samerna själva får definiera och staka ut mål i den fortsatta försoningsprocessen. Den handlingsplan som Svenska kyrkan framtagit tillsammans med SRSK kan ses som ett exempel på att samer är delaktiga och har ett visst självbestämmande över den fortsatta processen.⁵¹

En av de samiska företrädarna betonade att det samiska folket är heterogent och att det därför är viktigt att fler perspektiv synliggörs. Bakiner såväl som Sjöberg och Sara menar också att gränsöverskridande samarbeten är viktiga för lyckade sannings- och försoningsprocesser där urfolk lever i områden som sträcker sig över flera nationella gränser.⁵² Mot bakgrund av att det vid Sägastallamat framkom en bild av att försoningen ska sträcka sig till det samiska folket som helhet och inte bara till samer inom Svenska kyrkan, kan det konstateras att försoningsprocessen är beroende av hur väl Svenska kyrkan lyckas införliva ett brett samiskt inflytande i försoningsarbetet.

I materialet framkommer det att markerna har en andlig betydelse för de samiska företrädarna och man lyfter kyrkans ansvar att skydda marker för att skydda skapelsen. Behovet av skydd av skapelsen behöver förstås i relation till att de samiska företrädarna genomgående beskriver skapelsen som hotad av kolonialismen. West skriver att Svenska kyrkan framför allt grundar försoningsprocessen på kristen etik och en mellanmännisklig försoning, medan Norska kyrkan har utformat ett tydligare teologiskt motiv till försoningsprocessen.⁵³ De samiska företrädarnas tal om kyrkans ansvar att skydda skapelsen kan tolkas som att det finns en uppfattning att försoningen inte bara bör sträcka sig till en mellanmännisklig nivå utan också innehålla en försoning mellan skapelsen och människan (kyrkan). I ett kristet teologiskt perspektiv kan detta ses som en försoning mellan Gud som skapare av världen och kyrkan.

---

50. Corntassel & Holder, "Who's Sorry Now?"

51. "Handlingsplan: Åtaganden kopplade till Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket 2022–2031", *Svenska kyrkan*, Uppsala 2022.

52. Bakiner, *Truth Commissions*; Sjöberg & Sara, "When Justice Has Borders".

53. West, "Renegotiating Relations", 8–11, 13–15.

Kommentar till Verdejas modell

I analysen av materialet framkom att de perspektiv på försoningsprocessen som samiska företrädare lyfte kunde kategoriseras i Verdejas modell för försoning i postkoloniala samhällen.⁵⁴ Ingen av de elva kategorierna som blev resultatet av kodningen hamnade utanför modellen. Det verkar alltså som att Verdejas modell väl representerar de olika infallsvinklarna som framförs av samer på försoningsprocessen med Svenska kyrkan.

Samtidigt blev det tydligt att när det gäller markfrågan kunde den inte uteslutande kopplas till endast ett av Verdejas begrepp. Här bidrog modellen i stället till att åskådliggöra komplexiteten i markfrågan och belysa olika aspekter av den. Under *kritisk reflektion* belystes att markexploateringen har varit (och fortfarande är) kärnan i konflikten och den drivande faktorn i koloniseringen. Här behöver Svenska kyrkan genom ett *symboliskt erkännande* möta samerna i en gemensam historiesyn där kyrkan erkänner att samerna frantagits självbestämmande över marker, identitet och kultur. Denna förståelse lägger i sin tur grunden för vidare handling i relation till *materiellt erkännande* och *politiskt deltagande*. I detta kopplas materiellt erkännande till ett återbördande av markerna och politiskt deltagande till självbestämmande över dem. Samtidigt är det svårt att skilja dessa aspekter åt, då mark inte kan ges tillbaka utan att man också ger självbestämmande över den. Men eftersom andra aspekter, såsom synliggörandet av en samisk kyrka (materiellt erkännande) och användning av samisk kunskap och inflytande i Svenska kyrkan (politiskt deltagande), också kopplades till dessa kategorier anser vi att de borde kvarstå som skilda begrepp.

Avslutning

Av studien har framgått att hanteringen av markfrågan och samiskt självbestämmande ses som särskilt viktiga för försoningsprocessen. Kolonialismens största konsekvens beskrivs som förlust av samiskt självbestämmande över marker. Detta kopplas till markernas stora betydelse för samerna genom renskötseln som kulturbärare och markernas andliga betydelse. Detta synliggör ett samiskt förhållningsätt till naturen där marken utgör grunden för samisk kultur, andlighet och identitet. Vid Ságastallamat framställdes det som viktigt att Svenska kyrkan får en förståelse för att kolonialism har bidragit till förlust av samiska marker. Dessutom framhölls att Svenska kyrkan kan ta symbolisk ställning i samhället för att skydda samiska marker, men också som markägare skydda dem från ytterligare exploateringar. Utöver detta framkom krav på att kyrkan ger samer självbestämmande över de marker som kyrkan äger i Sápmi. Det kan ses som åtgärder som återger makten

---

54. Verdeja, "Political Reconciliation".

och självbestämmandet över markerna till samer utanför existerande koloniala strukturer.

Det betonades också att de marker som ges tillbaka bör ställas under samisk förvaltning och självbestämmande. Att så sker är viktigt eftersom samisk kunskap om förvaltning av naturen anses skydda skapelsen från att förstöras. På så sätt framställs samisk kunskap och förvaltning av marker som viktigt och värdefullt i förhållande till det existentiella hot som klimatförändringarna innebär.

Vad gäller vidare forskning ser vi ett behov av studier som undersöker hur Svenska kyrkan hanterar markfrågan i försoningsprocessen. Detta bör också undersökas ur ett historiskt perspektiv för att kartlägga på vilket sätt Svenska kyrkan varit bidragande historiskt till att samerna förlorat markrättigheter. Mot bakgrund av den betydelse som markerna tillskrevs vid Ságastallamat är det också relevant att ytterligare undersöka markernas betydelse för det samiska folket ur ett kulturellt och andligt perspektiv.

Vidare hade det varit intressant att undersöka samers upplevelse av förtryck genom historien utifrån begreppet intergenerationella trauman som användes av en konferensdeltagare. Detta för att synliggöra hur det samiska folket i sin helhet påverkats av koloniseringen av Sápmi. Slutligen kan konstateras att vidare forskning med en bredare ansats på samiska perspektiv på försoningsprocessen med Svenska kyrkan är nödvändig. Att det enbart var inbjudna gäster som tilläts delta på Ságastallamat innebär också en begränsning i de perspektiv som synliggjorts i denna studie. ▲

SUMMARY

The purpose of this article is to explore Sámi perspectives on the reconciliation process between the Sámi people and the Church of Sweden. The study is based on a qualitative content analysis of the recitals during the Ságastallamat 2 conference in October 2022 and draws, theoretically, on Ernesto Verdeja's model for reconciliation in postcolonial societies. Reconciliation, according to this model, includes critical reflection, symbolic and material recognition, as well as political participation. The analysis shows that the Sámi representatives expressed that all elements were needed for reconciliation to be reached. It is also emphasized that for the reconciliation process to move forward, the Church of Sweden needs to further address the question of land as well as Sámi self-determination. The Church of Sweden was, among other things, urged to decolonize within by returning land to the Sámi people and to use Sámi knowledge to manage the creation.